

**ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ:
«БРУДНА» СИЛА ПІД ЗНАКОМ СИЛИ «М'ЯКОЇ»**

***Анотація.** Стаття присвячена дискурсу про характер сучасної «м'якої сили» Російської Федерації у її зовнішній політиці та відносинах з державами Східної Європи і державами-членами Європейського Союзу. Автор доводить, що в основі сучасної російської «м'якої сили» лежить концепція неоімперіалізму, а інструментарій реалізації російського впливу в Європі перетворює її «м'яку силу» на силу «брудну».*

***Ключові слова:** «м'яка сила», зовнішня політика РФ, геополітика, європейська безпека, неоімперіалізм, маріонеткова держава.*

***Abstract.** The article is devoted to contemporary discourse about the nature of Russia's "soft power" in its foreign policy and relations with the Eastern European countries as well as the states of the European Union. The author argues that the basis of modern Russian "soft power" is the concept of neo-imperialism whilst the modern Russian influence tools in Europe turns its "soft power" to "dirty power".*

***Key words:** "soft power," Russian foreign policy, geopolitics, European security, new imperialism, puppet states.*

***Аннотация.** Статья посвящена дискурсу о характере современной «мягкой силы» Российской Федерации в ее внешней политике и отношениях с государствами Восточной Европы и государствами-членами Европейского Союза. Автор доказывает, что в основе современной российской «мягкой*

¹ К.політ.н., доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

силы» лежить концепція неоімперіалізму, а інструментарій реалізації російського впливу в Європі превращає її «м'яку силу» в силу «грязную».

Ключевые слова: *«мягкая сила», зовнішня політика РФ, геополітика, європейська безпека, неоімперіалізм, маріонеточне державство.*

В останні роки в умовах кризового стану системи європейської безпеки набувають неабиякої гостроти дискусії з приводу місця і ролі в її межах Російської Федерації. В академічних колах країн Європи, Росії і особливо України провідне місце в якості предмету наукових розвідок посідають питання концептуальних підходів Російської Федерації щодо формування європейського простору безпеки ХХІ століття (*Дерек Аверре, Троїцький Михайло*) [1;2], його головних центрів тяжіння і зон впливу (*Вальтер Слокомб, Пол Фріч, Лукаш Кулеса, Маркус Каїм, Паал Хільде, Андрій Кортунов, Андрій Загорський, Ірина Бусигіна*) [3], а, головним чином, нових підходів, механізмів і засобів реалізації зовнішньої політики російської держави, ключовим серед яких сьогодні виступає інструмент «м'якої сили» (*Гольцов Андрій, Кирилич Василь, Єжеєв Микола, Орлик Вікторія, Мхитарян Наталія, Седляр Юлія, Сидорук Тетяна*) [4 – 8].

З огляду на окреслені вище проблеми і питання, наша основна увага приділятиметься насамперед дискурсу про характер «м'якої сили» Російської Федерації у її зовнішній політиці та відносинах з державами Східної і Західної Європи, але більшою мірою – з Україною. Торкаючись проблеми зазначеного дискурсу, відзначимо, що останній, на наш погляд, у кращому випадку не дає повного розуміння сутності тієї «сили», що проектується сьогодні РФ назовні, а у гіршому – може бути взагалі позбавленим свого сенсу в силу невідповідності самому поняттю «м'яка сила». Таке твердження може пояснюватися наступними обставинами і рисами, що є характерними для сучасної Російської Федерації:

1) відсутністю за останні понад два десятиліття будь-якого креативно-інтегруючого потенціалу держави у її внутрішньо- та зовнішньополітичному вимірах як необхідного базису і моделі для наслідування іншими державами і спільнотами;

2) традиційно і кардинально відмінними від західних демократій мотиваціями і розрахунками російської влади, що стосуються досягнення зовнішньополітичних цілей та вибудовування зовнішньополітичної стратегії держави на пан-європейському просторі.

У першому випадку мова йде про перебування за останні десятиліття внутрішнього політичного та зовнішнього геополітичного просторів Російської Федерації у парадигмі дезінтеграційно-деструктивного розвитку, а саме під впливом різного роду дезінтеграційних (у політичному, соціальному та економічному плані) процесів, що, так чи інакше, помножені або неодмінно супроводжуються конфліктним станом. Показовими у цьому плані, з одного боку, виступають: зростаючий соціально-культурний, інфраструктурний та ресурсний розрив між центром і периферією держави [9]; поступова втрата центром контролю над власними окраїнними територіями [10]; подальший плин відцентрових тенденцій у розвитку регіонального співробітництва та економічної інтеграції Росії із сусідніми країнами пост-радянського простору, що починає розчинятися не лише за змістом, але і за своїм визначенням.

З іншого боку, зазначені процеси супроводжуються паралельними хвилями агресивно-войовничої політики Російської Федерації як у власних кордонах (проведення двох воєнних кампаній у Чеченській Республіці та триваюча контр-терористична операція РФ на Північному Кавказі), так і в межах власного геополітичного периметру. В останньому випадку спостерігається різноплановий вплив і залучення Москви у перебіг чи розпалювання конфліктів на пострадянському просторі – умовно кажучи більш опосередкований, частковий (карабаський конфлікт (1988 – 1994 рр.), грузино-абхазький конфлікт (1992 – 1993 рр.), таджицький конфлікт (1992 –

1997 рр.)) та більш прямий і повноцінний (придністровський конфлікт (1992 р.), російсько-грузинська війна (2008 р.) та російсько-українська гібридна війна (2014 – 2016 рр.)). Два останні приклади відображають явний агресивно-наступальний характер дій та політико-безпековий імідж Росії в Європі, результатом яких стали окупація та анексія територій сусідніх держав, порушення основоположних принципів ОБСЄ та Статуту ООН в цілому.

У другому випадку, як було позначено вище, можна говорити про абсолютно відмінні, що навіть висуваються на противагу західним, підходи російських правлячих кіл до розуміння таких базових категорій, як «геополітика», «зовнішньополітичний інтерес» та «стратегія держави». Останні, як цілком слушно зазначає український філософ Таран В.О., базуються на особливому російському світоглядному баченні. Змістовне наповнення відповідних світоглядно-ціннісних сутностей вже перетворилося на цілісний концептуальний підхід щодо визначення місця РФ у світовому глобальному просторі. Базовими положеннями такої концепції, яка набула нової історичної форми – неоімперіалізму, залишаються: традиційна імперська могутність, ідея про виключність руського цивілізаційного світу і руської духовності, особлива месіанська роль руського православ'я, право на політичний і культурний експансіонізм, захист «руського миру» за межами РФ, право на порушення та перенесення міждержавних кордонів, розгляд будь-яких світових проблем виключно через призму геополітичних інтересів та військової присутності Росії [11, с. 15].

Особливу увагу в контексті постановки питання про проектування «м'якої сили» в сучасній зовнішній політиці Російської Федерації привертає колективне дослідження балтійських науковців *«Інструменти дестабілізації. Російська «м'яка сила» та невоєнний вплив на держави Балтії»* [12], що вийшло у 2014 році під редакцією заступника директора Шведської науково-дослідної агенції у галузі безпеки, Майка Віннерстіга. У своїй колективній монографії автори вказують, що «м'яка сила» – концепція, розроблена

професором Гарвардського університету політології Джозефом Найєм, зазвичай не несе у собі негативні конотації. У своєму первісному вигляді, вона пов'язується не з реальним володінням влади або впливу з боку актора, а з силою тяжіння до останнього або ж його привабливістю.

У російському ж контексті «м'яка сила» натомість часто використовується в іншому розумінні, а саме відображенні здатності актора панувати в ряді невійськових, нетрадиційних галузей безпеки, зокрема, шляхом керування незадоволеними верствами населення чи етнічними меншинами, політичними рухами і партіями, а також засобами масової інформації іншої держави. Іноді – але поки ще не в офіційній російській доктрині – це може означати також і традиційні засоби, такі як використання економічних та енергетичних важелів, що теж належать до невійськових активів проти іншої держави. «М'яка сила» у цій інтерпретації, трактується як те, чим актор може орудувати проти чогось або когось, а, отже, може розглядатися як інструмент державної влади, так само як і будь-який інший державний ресурс, такий як, зокрема, і його збройні сили. За визначенням, це передбачає, що невійськовий вплив «м'якої сили» може бути використаний державою в якості одного із знарядь війни – або, принаймні, бути частиною арсеналу, який держава має в своєму розпорядженні у конкретному конфлікті. Відтак, застосування «м'якої сили» може бути новим і навіть набагато більш ефективним порівняно з традиційним збройним нападом, тактичним засобом держави у конфлікті, особливо якщо мова йде про її зіткнення з більш потужною державою або оборонним альянсом держав [12, с. 15].

Звертаючись безпосередньо до прикладу сучасного російського впливу в трьох балтійських країнах, авторський колектив називає принаймні чотири ключові інструменти, що активно використовуються Москвою для зовнішньополітичного тиску в регіоні. Серед них: 1) використання комплексу сучасних проблем російських етнічних меншин на території Естонії та Латвії; 2) використання бізнесу як своєрідного «сполучника» з політичними силами

держав Балтії і, як результат, інструменту впливу і тиску першого на останні; 3) використання механізмів цінової політики на російські енергоресурси в обмін на підрич «третього енергетичного пакету» та спільної енергетичної політики ЄС в цілому; 4) активне проникнення і захоплення медіа-простору країн Балтії.

Зі свого боку, дозволимо стверджувати, що такий перелік російських інструментів «м'якої сили» виявляється далеко неповним, а у протилежному разі необхідно говорити лише про серію «попередніх», «підготовчих» дій та заходів, які у подальшому повинні перерости у дії напіввоєнного або ж повною мірою воєнного характеру. У цьому розумінні, відзначимо, що будь-які наявні у зовнішньополітичному арсеналі сучасної Росії інструменти, що маскуються під терміном «м'яка сила», насправді підпорядковуються воєнним цілям і завданням держави, що мають бути досягнуті нею у середньостроковій чи довгостроковій перспективі, а відтак, на певному етапі повинні бути повністю прив'язаними до виміру «жорсткої» безпеки.

Ілюстративним прикладом і доказом зазначеного можуть служити тенденції історичного розвитку Росії у часи Московії, Російської імперії, а пізніше й Радянського Союзу, які можна охарактеризувати як добу нескінченних загарбницьких воєн і завоювань імперіалістичного толку.

Так, упродовж XVI – XVIII століть колонізація східних та південних степних просторів обумовлювалася, перш за все, потребами воєнної безпеки і виживання Росії, а не культурними чи економічними факторами. Здійснюючи колонізацію земель Сибіру та Далекого Сходу, Кавказу та Центральної Азії, Росія фактично до XX століття так і не змогла «засвоїти» їх економічно та асимілювати в культурному плані, хоча цей процес різко активізувався за радянських часів.

З цього приводу відомий американський історик і політолог Річард Пайпс указує, що у період XVI – XVII століть рідко попадався рік, коли росіяни не вели боїв на своїх південних та південно-східних кордонах. Учений зазначає, що: «хоча деякі російські історики схильні вбачати в цих

війнах суто оборонний характер, останні досить часто були результатом натиску російської колонізації» [13]. Так, лише за XVIII століття у безперервних війнах Росія змогла розширити власну територію на 10 млн. 4 тис. кв. км., а кількість населення з 12 до 37 млн. чоловік. За два століття – XVIII та XIX – населення Російської імперії зросло до 130 млн. чоловік [14].

У першій половині XX століття російський войовничий імперіалізм знаходить свої прояви у тісному переплетінні з марксистською ідеєю світової революції, яка широко використовувалася лідерами більшовизму, дозволяючи російським революціонерам з одного боку розраховувати на підтримку європейських марксистів, а з іншого боку активно втручатися у справи інших держав, допомагаючи місцевим комуністам готувати антиурядові виступи. Для цих цілей була навіть створена спеціальна міжнародна організація – Комінтерн.

У цьому розрізі, характеризуючи тактику компартій періоду 1920-х – 1930-х років щодо дестабілізації суспільства, російський військовий історик Д. Волкогонов виділив наступні її основні риси: «Максимально можлива обробка громадської думки, своєрідний «масаж» буденної свідомості. Несамовите культивування образу класового ворога ... Розкладання армії і державного апарату за допомогою нічим не обмеженої демагогії. Підштовхування до хаосу, розпаду державності і влади. Переворот в момент, коли державна влада остаточно знесилена і скомпрометована. Встановлення жорсткої диктатури, яка скасовує «буржуазні свободи і права». Терор як вирішальний метод стримати мільйони людей в узді диктатури. Війна без правил – безмежна громадянська війна» [15, с. 65].

Зі свого боку, зауважимо, що саме у цей період – на зламі 1930-х – 1940-х рр. – Радянський Союз спромігся максимально розширити власну територію шляхом жорстких дипломатичних інструментів та зрештою воєнних дій, результатом яких стала окупація одразу ж трьох балтійських держав – Литви, Латвії та Естонії, а також частини територій Польщі, Фінляндії та Румунії.

На сучасному етапі, в умовах дезінтеграційно-деструктивної парадигми розвитку і неспроможності утримання периметру свого геополітичного простору, зовнішньополітичні тактика і стратегія Російської Федерації спрямовуються не лише на формування на власних південно-західних кордонах «дуги нестабільності» як бар'єру для запровадження європейських норм і цінностей, але і на породження «загальноєвропейського хаосу», що підриває повагу та нівелює сам зміст відповідних норм і цінностей (Європейського Союзу) як таких.

Для досягнення відповідної мети Російською Федерацією сьогодні розглядаються та практично випробовуються як різні почергові за часом своєї реалізації комплекси заходів, так і різні об'єкти ураження – «кола» або «пояси» держав. У цьому сенсі, на наш погляд, можна виділити три умовні групи європейських держав, які виступають різними об'єктами для реалізації тих чи інших деструктивних завдань з боку Росії у найближчій та середньостроковій перспективі. Серед них: 1) пояс держав-сусідів, які, за російськими розрахунками, мають припинити своє існування як такі та бути повністю розчинені в межах Російської Федерації (Україна, Білорусь, окремі території Молдови та Казахстану); 2) пояс максимально залежних «васальних» держав, потенціал і ресурси яких (соціальні, культурні, економічні, науково-технічні та інші) повинні бути максимально підпорядковані інтересам та політиці Російської Федерації (країни Балтії, держави Центральної та Південної Європи); 3) пояс «держав-прихильниць», залежність яких (хоча б часткова) від Росії є бажаною задля отримання доступу до передових технологій, розвитку торгівлі та економіки, дипломатичної підтримки у розв'язанні глобальних проблем сучасності та здійсненні глобального управління на противагу політиці США (провідні країни Західної Європи – Німеччина, Франція, Італія та Іспанія).

Не вдаючись до розгляду можливих сценаріїв розвитку політики Російської Федерації щодо держав так званого другого і третього «поясів», зупинимося на практичному втіленні деструктивних заходів і дій Москви по

відношенню до держав найближчого оточення. Безпосередньо корисним у цьому плані може бути досвід саме України – держави, що вже фактично випробувала на собі весь арсенал засобів «м'якої сили» Росії. Серед поетапних комплексів заходів і засобів російської «м'якої сили» назвемо наступні: 1) підготовчий комплекс дій – політика і безпосередні дії, що спрямовані на максимальну дискредитацію держави на міжнародній арені, прихований підрив її безпеки і життєздатності у всіх можливих вимірах та галузях; 2) комплекс дій з повномасштабної дестабілізації – дії, що спрямовані на повний підрив політичного, соціального та економічного стану «держави-жертви», підбурення в її межах різного роду соціальних мас і груп, влаштування масових бунтів і заколотів, створення революційного стану шляхом застосування як немілітарних, так і парамілітарних засобів, повна дезорганізація населення держави, нейтралізація або скосування спроможності останнього до мобілізації власних сил і ресурсів у протистоянні зовнішнім викликам і загрозам; 3) комплекс відкрито агресивних дій – дії, що відображають фактично відкрите чи напіввідкрите збройне вторгнення держави-агресора на територію «держави-жертви».

Ведучи мову про підготовчий комплекс дій «м'якої сили» Росії щодо України, для прикладу, звернімося до його ключових галузевих вимірів, серед яких виділимо лише окремі – владно-адміністративну, фінансово-економічну, торгово-промислову та інформаційну галузі національної безпеки України. Послідовний і системний підрив останніх повною мірою полегшив Російській Федерації здійснення фактично відкритої агресії проти України у 2014 році.

Особливо ефективними виявилися дії Російської Федерації, спрямовані на ліквідацію обороноздатності української держави. Цікаво, що на певних етапах Росією не ставилося завдання стрімкого знищення української оборонної промисловості. Зокрема, упродовж 1992 – 2006 років військово-технічне співробітництво України з Російською Федерацією здійснювалося на основі угод: про створення оперативного тактичного літака АН-70 і

транспортного літака АН-70-Т; про промислово-технічну кооперацію підприємств оборонної промисловості від 18 листопада 1993 року; про взаємну охорону таємної інформації від 2 грудня 2000 року тощо. Однак, ні збереження українського ВПК та створення на його основі нових робочих місць, ні його прибутковість у цілому не входили до стратегічних планів Москви. Україні була підготовлена проміжна і тимчасова роль виробника лише тієї частини техніки і озброєнь, налагодження якої Росія з різних обставин не могла забезпечити самостійно після розпаду СРСР.

Зі свого боку, українське керівництво доби незалежності з різних причин – світоглядно-пацифістських або свідомо антидержавних позицій, не зуміло використати закладений у ВПК інноваційний потенціал, наявні там передові техніку і технології та переорієнтувати його на виробництво цивільної продукції. Швидка, але невдало проведена приватизація багатьох підприємств ВПК не лише не прискорила економічні перетворення, але й відкинула Україну на багато років назад. ВПК України опинився у стані стагнації та фактичної нездатності виконувати не лише покладені на нього функції оборонного характеру, але і загальноекономічні функції – бути лідером у використанні нових технологій, доходів зайнятих там працівників, загалом НТП і економічного зростання. Спроможності оборонних підприємств вийти на ринки товарів і послуг оборонного характеру виявились марними – продукція не продавалася на внутрішньому ринку через низький платоспроможний пакет і була малоконкурентною на зовнішньому ринку [16, с. 201].

Проблеми розвитку українського ВПК були тісно переплетені і з нагальними проблемами та моральним станом збройних сил України, що за час незалежності зазнали масштабного скорочення та загальної дезорганізації, а їх матеріально-технічний склад – утилізації та розпродажу.

Другий стратегічний напрям у справі підриву національної безпеки держави стосується ведення інформаційно-пропагандистських війн проти України як у внутрішньодержавному (власне російському чи українському),

так і міжнародному вимірах. Зокрема, поряд із вже традиційними інформаційними прийомами – відхилення критики, викривлення фактів, відвернення уваги від головної теми, навіювання відчуття страху і сум'яття, в останні роки російська пропаганда почала вдаватися до більш потужних і заборонених – навіювання образу ворога, поширення мови війни, розповсюдження штучних віртуальних конструктів – міфів і симулякрів [17]. У цьому сенсі сучасна система російської пропаганди уже становить собою сукупність потужних механізмів реалізації інформаційних впливів, що здійснюються з метою створення картини світу, яка б виправдовувала будь-які військові дії РФ.

Наразі, використання образу ворога покликане зняти з російського суспільства моральну відповідальність, заглушити голос його совісті. Легкість, із якою цей образ сприймається російською масовою свідомістю, пояснюється бажанням знайти конкретний об'єкт, винний у всіх невдачах і втратах, що уособлює у собі риси зла й руйнування. Як наслідок, фактично за досить короткий проміжок часу у масовій свідомості росіян був зроблений перехід від одного міфологічного полюсу – «Україна і Росія – братські народи» до діаметрально протилежного – «Україна і Росія – країни-вороги».

Іншою особливістю сучасної інформаційної війни між Україною та Росією поряд з конструюванням образу ворога стало активне використання агресором з метою формування необхідної картини світу так званої «мови війни». Відповідно до поглядів російського військово-політичного керівництва «мова війни» розуміється як спосіб маніпуляції суспільною свідомістю за допомогою лінгвістичних засобів, при якому застосовуються особливі терміни (евфемізми). Останні покликані замаскувати реальні події або створити такі вирази, що навпаки надають негативного значення нейтральним від початку поняттям (дисфемізми).

Так, у лютому-березні 2014 року російських окупантів у Криму називали «*крымской самообороной*», а поняття «народ України» відкрито підміняли визначеннями «*жители Крыма*», «*русскоязычное население на*

Украине», «соотечественники на Украине». Таким чином, конструювалося протиставлення «народа України» й тих, хто здійснив «антиконституційний переворот». Їх називали «київськими захватчиками», «нацистськими бандами», «нацистами і бандерівцями», «фашистськими недобитками». Фактично, російське суспільство готувало до того, що Україну доведеться «освободити» від перерахованих вище суб'єктів заради спасіння «українців» — тих, хто вважає Росію «братським государством» і розмовляє російською мовою. Усе це є не чим іншим як розпалюванням ворожнечі та підбурюванням до громадянської війни [17].

На міжнародній арені одним з ключових інструментів Росії упродовж 1990-х – 2000-х років стало поширення різного роду інформації та міфів, що дискредитували Україну як повноцінну державу та надійного партнера для інших держав Європи. Одним з таких міфів стало поширення переконання «Україна – не держава». В очах цивілізованого світу цілеспрямовано формували її імідж, в якому домінували негативні риси. Російські ЗМІ визначали Україну як «країну-банкрута». У свою чергу, більшість закордонних видань не мали власних корпунктів в Україні (крім «Файненшл Таймс» та «Бі-Бі-Сі моніторинг сервіс»), тому їх бачення ситуації в державі найчастіше формувалось на основі аналізу повідомлень російських медіа, які цілеспрямовано дискредитовували Україну [18].

Інший російський міф розповсюджувався у вигляді твердження «Україна краде газ». Зокрема, ще у 2005 році під час першої газової війни з Києвом Москва активно представляла Україну серед європейських політичних лідерів в якості нечесного і сумнівного транзитера газу попри те, що протягом всього часу своєї незалежності Україна не допускала зриву постачання природного газу до Європи через свою територію.

Другий етап зовнішньополітичної діяльності РФ, що розглядається нами як дії на фактичне знищення української державності, можна датувати періодом 2005 – 2014 років. У зазначений час російськими спецслужбами велися різного роду та інтенсивності спроби організувати в Україні кризу

політичної та економічної систем, активізувати на цьому тлі за допомогою популістських та явно антидержавних політичних сил масові невдоволення, протести і навіть заворушення серед різних прошарків українського населення. Використовувані для цього різноманітні громадські рухи та політичні сили, за задумами Москви, повинні були попередньо займати деструктивну позицію, використовуючи будь-яку можливість для паралізації політичного процесу та організації чергових загальних виборів, що в умовах гострої політичної кризи відкривало б пряму можливість для супротивника розпочати успішну приховану диверсійну або навіть відкрито наступальну військову операцію. Для початкового розкручування власних політичних проектів дані сили ставили партійні та корпоративні інтереси понад інтереси національної безпеки держави, використовували маніпулятивні політичні технології для підняття власного рейтингу. Відтак популізм і демагогія стали основними інструментами для досягнення поставлених цілей.

За весь період 2000-х років російські спецслужби значним чином активізували створення агентурних мереж в Україні. У цей час почали діяти численні структури російського впливу широкого політичного спектру – від праворадикальних і клерикальних до комуністичних. Після 2004 року російські спецслужби сформували у південно-східних регіонах і Криму розгалужену мережу антиукраїнських організацій, що були контрольовані або навіть очолювані російською агентурою. Серед них: структури Партії регіонів, КПУ, ПСПУ, партій «Родина», «Русское единство», різноманітні православні групи, орієнтовані на ідеї *«русского мира»*, сепаратистські політичні групи («Донецька республіка»), криміналізовані пара-мілітарні утворення (козачі формування, бійцівські клуби, насамперед у Криму, організація «Оплот», охоронні структури, що активно використовувалися під час Революції гідності, так звані «тітушки»). Переважна більшість цих груп не мала широкої суспільної підтримки, втім вони активно взаємодіяли з правоохоронними органами за часів режиму В. Януковича [19, с. 9]. У свою чергу, в анексованому Росією у 2014 році Криму, повноваження голови

республіки були передані Сергію Аксьонову – у минулому представнику організованого злочинного угруповання «Сейлем», у котрому останній перебував одним з ватажків під прізвиськом «Гоблін» [20].

Нарешті, третій етап впровадження політики «м'якої сили» Росії щодо України – період 2014 – 2016 рр. – позначений, за нашим визначенням, її чітким і остаточним «переливом» у прояв застосування сили жорсткої і дестабілізуючої. Останнє наразі супроводжується напіввідкритою або навіть відкритою (виходячи з численних фактів присутності і доказів ведення бойових дій російських збройних сил на українській території) агресією Москви проти Києва.

Показово, що однією із стрижневих складових, а також необхідною умовою успішності реалізації дій Російської Федерації на даному етапі визнається останньою формування різного роду квазідержавних утворень із насадженням там власних маріонеткових військових режимів. Протягом останніх десятиліть підтримка Москвою проголошення Придністровської Молдавської Республіки (1991 року) на території Республіки Молдова, проголошення Донецької та Луганської народних республік (2014 рік) на території України, а також проголошення незалежності і навіть дипломатичне визнання Російською Федерацією Республіки Абхазія і Південної Осетії (2008 рік) на території Грузії є безпосереднім тому доказом.

Цікавим у цього сенсі сьогодні є судження окремих представників власне російської наукової думки. Як зазначає російський історик Олександр Нестеров, проблема «маріонеткових» держав і урядів загалом дуже рідко досліджувалася в контексті історії міжнародних відносин. Як правило, «маріонеткові» держави розглядалися виключно в контексті військових дій як окуповані території, що не володіють навіть елементами самостійності. Відповідно, першою проблемою при дослідженні феномену штучних квазідержавних структур є визначення самого поняття «маріонеткова держава». Цей термін активно використовується в оцінці різних державних утворень, що знаходяться в залежності від більш сильної держави, але при

цьому мало зустрічається визначень даного поняття. На думку окремих дослідників, найчастіше термін «маріонеткова держава» використовується як емоційно забарвлене визначення щодо різного типу залежних держав, які сприймаються скоріше негативно [21, с. 80].

При розгляді квазідержавних формувань, що зазвичай визначаються як «маріонеткові», можна відзначити, що практично всі вони мають різний статус і різний ступінь самостійності, причому ці величини мають тенденцію змінюватися в часі. Водночас «маріонетковою» можна вважати тільки таку державу, що лише формально визнається самостійною, але реально не має можливості здійснювати незалежну політику як зовнішню, так і внутрішню. Таким чином, «маріонеткова» держава відрізняється від колонії тільки формальним збереженням або проголошенням своєї повної незалежності. При цьому вона також повинна володіти хоча б мінімальною територією.

Зі свого боку, спостерігаючи за реалізацією Російською Федерацією політики регіональної безпеки і співробітництва в Європі за останні десятиліття, можемо стверджувати, що створення та підтримка нею різного роду квазідержавних утворень пов'язується чи пояснюється потребами розв'язання наступних завдань: 1) отриманням власної «точки опори» або розширення «простору власного зосередження і впливу» в конкретному субрегіоні чи регіоні загалом; 2) забезпеченням можливостей для здійснення розгорнутої збройної агресії проти інших держав під прикриттям «народної боротьби» чи від імені штучно створеного маріонеткового режиму; 3) створенням нестабільності на прикордонних із штучно утвореною маріонетковою державою територіях «держави-жертви» чи будь-яких інших територіях останньої; 4) нівелювання впливу на власних кордонах чи в межах власної території (РФ) різного роду цивілізаційних норм і цінностей інших держав чи міждержавних об'єднань (ЄС).

Водночас можна говорити і про становлення певного алгоритму формування штучних політичних режимів та квазідержавних структур як складової деструктивної стратегії сучасної Росії на європейському

континенті. Зокрема, використовуючи для потреб новопроголошених республік інструмент місцевих найманців, Москва домагається досягнення одночасно кількох цілей – політичних і пропагандистських. У першу чергу, шляхом використання внутрішніх (українських та російських) кримінальних, маргінальних та парамілітарних груп у вигляді народних ополченців конструюється ілюзія того, що утворилася нова соціальна маса з особливою політичною ідентичністю, що сигналізує про всі необхідні передумови формування окремої влади чи політичного режиму. По-друге, формуються і розповсюджуються переконання, що новоутворений політичний режим чи влада є повноцінними і реально правлячими на окресленій місцевості. По-третє, ведеться пропагування міфу про «стабільність» і «надійність» режиму, що забезпечується формуванням його бутафорних збройних сил (фактично російських). По-четверте, використання різного роду кримінальних, маргінальних та терористичних груп під маркуванням «міське населення», спрямовується на формування міфу про те, що конфлікт є виключно «громадянською війною», а не національно-визвольною боротьбою держави-жертви проти держави-агресора.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене, дозволимо собі дійти наступних висновків:

1) Сучасна європейська політика Російської Федерації включаючи і політику в галузі регіональної безпеки розвивається виключно у парадигмі «жорсткої безпеки». Як і у минулому, її основу продовжують визначати категорії, якими керувалися імперіалістичні держави доби XVIII – XIX ст., а саме: перерозподіл сфер міждержавного впливу на континенті; територіальні захоплення і розширення кордонів держави шляхом використання засобів війни; захоплення природних, владних та інших видів державних ресурсів.

2) Один з ключових інструментів у досягненні сучасних зовнішньополітичних цілей РФ – «м'яка сила» не несе у собі конструктивно-інтегруючого навантаження і не відтворює бажаної соціально-інтегруючої та владно-організаційної моделі для наслідування іншими. Будь-які наявні у

зовнішньополітичному арсеналі сучасної Росії інструменти, що позначені терміном «м'яка сила»: а) спрямовані на формування в межах панєвропейського політичного ареалу різного роду осередків і дуг нестабільності, породження загальноєвропейського хаосу задля зміни існуючого балансу сил та міжнародного порядку в цілому; б) приховано підпорядковані воєнним цілям і завданням держави, що мають бути досягнуті нею у середньостроковій чи довгостроковій перспективі.

3) Сучасний характер і спрямованість інструментарію «м'якої сили» Російської Федерації на європейському континенті дозволяють говорити про фактичне перетворення її на носія «брудної сили» в Європі, а саме – держави, що у задоволенні власних потреб і інтересів вдається до зміни внутрішнього і зовнішнього становища чи політики інших держав шляхом використання як силових (збройних), так і несилових (невоєнних) методів і засобів, що несуть явно дестабілізуючий і руйнівний характер для регіональної чи глобальної системи міжнародних відносин в цілому.

Список використаних джерел і літератури:

1. Derek Averre. The EU and Russia: managing the new security environment in the wider Europe // European Policy Analysis. – Issue 5. – April, 2016. – P. 1 – 16.
2. Troitskiy M. The Procedural Foundations of the European Security Order: Russian and “Western” Perspectives // Competing Western and Russian Narratives on European Security Order: Is There Common Ground? / Thomas Frear and Lukasz Kulesa (eds.). London: European Leadership Network, April 2016. – 5 p.
3. Managing Differences on European Security in 2015. US, Russian, and European Perspectives. Joint Report of The Atlantic Council, European Leadership Network, and the Russian International Affairs Concil. – March 2015. – 32 p.
4. Гольцов А.Г. Геополітика Російської Федерації в пострадянському просторі // Наукові праці МАУП. – 2015. – Вип. 44(1). – С. 18 – 25.

5. Кирилич В. Фактор «м'якої сили» в сучасних міжнародних відносинах // Зовнішні справи: наук. журнал. – 2015. – № 3. – С. 12 – 13.
6. Особливості формування сучасної зовнішньої політики Російської Федерації : аналіт. доп. / М. Ф. Єжеєв, В. В. Орлик, Н. І. Мхитарян ; за ред. А. З. Гончарука. – К. : НІСД, 2013. – 72 с.
7. Седляр Ю.О., Лимар М.Ю. «М'яка сила» Росії у контексті українсько-російських відносин // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Історія. – 2012. – Т. 171. – Вип. 159. – С. 63 – 69.
8. Сидорук Т.В. «Жорстка сила» Росії як протипага європеїзаційному впливові ЄС в Україні // Грані. – Сер.: Політологія. – №3(77) травень – червень 2011. – С. 143 – 146.
9. Трубина Е. Центр и периферия: между ростом и развитием // Логос. – № 4(94). – 2013. – С. 237 – 266.
10. Ларин, В.Л. КНР глазами дальневосточника / В.Л. Ларин. // Международные процессы. – Том 8. – 2010. – №1. – С. 124 – 130.
11. Таран В. Геополітика як теоретична основа сучасної російської державної ідеології // Грані. Серія: Філософія. – № 6 (122) – червень 2015. – С. 11 – 16.
12. Mike Winnerstig. Tools of Destabilization. Russian “Soft Power” and Non-military Influence in the Baltic Sates. – 2014. – 146 p.
13. Пайпс Р. Россия при старом режиме // Независимая газета. – 7 июля, 1993 г.
14. Россия 1913 год. Статистико-документальный справочник. Издательство "Русско-Балтийский информационный центр "БЛИЦ", Санкт-Петербург 1995. – 416 с.
15. Волкогонов Д. Семь вождей.: В 2 кн. / Д.А. Волкогонов. — М. : Новости, 1995. Кн. 1. Владимир Ленин. Иосиф Сталин. Никита Хрущев. – 494 с.

16. Майовець Є., Ярема О. Мілітаризація економіки як чинник економічного зростання в Україні // Науковий вісник НЛТУ. – 2015. – Вип. 25. – № 3. – С. 199 – 206.
17. Лівенко В. Три з половиною кити російської пропаганди // INOZMI. – 27 жовтня, 2015 року.
18. Денисюк С.Г. Імідж сучасної України: структурні компоненти та основні показники [Електронний ресурс] / С. Г. Денисюк, О. М. Кривоніс, А. В. Равков – Режим доступу: <http://oaji.net/articles/2014/797-1400183027.pdf>.
19. До другої річниці агресії Росії проти України (20 лютого 2016 року) / Національний інститут стратегічних досліджень. – К.: НІСД, 2016. – 32 с.
20. Латынин А. Дежавю: братки из ОПГ «Сейлем» и «Башмаки» возвращают себе контроль над Крымом // РИА Новости. – 16 июня 2009 года.
21. Нестеров А.Г. «Народне уряд Фінляндської демократичної республіки» в міжнародних відносинах грудня 1939 - березня 1940 рр. // Науковий діалог. – Выпуск № 4. – 2012. – С. 79 – 85.